

4c. SYTUACJA NA ZIEMIACH POLSKICH W 1945 r. – notatka roz.

1. AK i podziemie w kraju.

- a) Pod koniec 1944 r. odbyło się spotkanie przywódców polskiego podziemia w Piotrkowie Trybunalskim. Przedstawiciele PPP negatywnie odnosili się do propozycji ustępstw Stanisława Mikołajczyka (premiera rządu emigracyjnego) i ludowców. Chciano przede wszystkim przeczekać następną okupację (radziecką).
- b) Po aresztowaniu dowódcy AK – gen. Tadeusza „Bora” Komorowskiego nowym dowódcą AK został **Leopold Okulicki pseudonim „Niedźwiadek”**. Uważał on, że tylko bezpośredni konflikt między aliantami zachodnimi, a ZSRR może doprowadzić do wycofania się Armii Czerwonej z ziem polskich.
- c) Wobec ciągłych aresztowań i deportacji ujawniających się żołnierzy, oficerów AK, oraz przedstawicieli polskiego podziemia, wydał on **19 stycznia 1945 r. rozkaz o rozwiązaniu Armii Krajowej**.
- d) Część oficerów AK utworzyła organizację „**NIE**”, na czele której stanął **gen. Emil Fieldorf „Nil”**. Działała ona na obszarze na zachód od Wisły i miała charakter kadrowy (kadry oficerskie). Na wschód od Wisły działały organizacje o nazwie **Ruch Oporu AK i Armia Krajowa Obywateli**. Z połączenia Narodowej Organizacji Wojskowej (NOW) i Narodowych Sił Zbrojnych (NSZ) utworzono **Narodowy Związek Wojskowy (NZW)**.
- e) Na wiosnę 1945 r. ze względu na wzmagający się terror, zaczęła rozwijać się **partyzantka niepodległościowa**. Sprzyjającym czynnikiem było przesunięcie się Armii Czerwonej w kierunku zachodnim. W Łódzkiem odtworzono 25 pułk AK, działały oddziały NZW i oddziały konspiracji poakowskiej. Udało się nawet wyzwolić część Lubelszczyzny, Podlasia i Białostoczczyzny. Działała tam **Białostocka Armia Krajowa Obywateli, V Wileńska Brygada AK** działała w rejonie Puszczy Białowieskiej, partyzantka działała również na Podkarpaciu i Podhalu. Tam wstąpił się w szczególności oddział **Józefa Karasia PS. „Ogień”**.

2. Konferencja krymska 4 – 11.02.1945 r.

- a) Na konferencji w Jałcie na Krymie Wielka Trójka podjęła postanowienia w sprawie przyszłości Polaków i Polski. Oprócz kwestii granic podjęto także kwestię rządu polskiego. Alianci udzielali nadal poparcia rządowi londyńskiemu, Stalin zaś uznawał Rząd Tymczasowy (powstał na ziemiach polskich 31.12.1944 r. z PKWN-u).
- b) Na konferencji ustalono, że powstanie **Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej (TRJN)** poprzez poszerzenie Rządu Tymczasowego o demokratycznych polityków z kraju i z zagranicy. Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej miał przeprowadzić w jak najkrótszym czasie wolne i nieskrępowane wybory do sejmu.
- c) **Polityka faktów dokonanych** Stalina zwyciężyła. Alianci nie zamierzali się bić za Polskę. Zgodzili się by podstawę nowego rządu stanowił komunistyczny Rząd Tymczasowy. Sformułowanie „demokratyczni politycy” jest mało precyzyjne – to komuniści decydowali, który polityk jest czy nie jest demokratą. Jedyłą nadzieją było przeprowadzenie wolnych wyborów. Stanisław Mikołajczyk (premier rządu londyńskiego) i jego Stronnictwo Ludowe (SL) uznali uchwały jałtańskie i postanowili przystąpić do walki wyborczej. Byli pewni, że w 1945 r. komuniści nie są w stanie wygrać wyborów.

3. Aresztowanie „szesnastu” – 27.03.1945 r.

Dowódcą NKWD na ziemiach polskich był gen. Iwan Sierow. Wiosną 1945 r. podjął on grę, której celem było rozbicie polskiego podziemia. W jego imieniu wystąpił pułkownik gwardii Pimienow, który zaprosił przywódców Polskiego Państwa Podziemnego (PPP) na rozmowy. Delegat Rządu na Kraj Jan Stanisław Jankowski oraz były dowódca AK gen. Okulicki przyjęli zaproszenie na rozmowy. Wstępne spotkanie miało miejsce w Pruszkowie. Używając podstępnie **27 marca NKWD aresztowało 16 przywódców PPP** (przedstawiciele najważniejszych władz i przywódców partii politycznych) do Moskwy.

4. Powstanie TRJN – 28.06.1945 r.

- a) Z obozu londyńskiego do **rozmów w Moskwie, w sprawie utworzenia nowego, koalicyjnego rządu**, przystąpili ludowcy ze Stanisławem Mikołajczykiem, oraz część PPS-u z Janem Stańczykiem i Antonim Kołodziejem. Rozmowy toczyły się w dniach **17 – 21 czerwca 1945 r.**
- b) W tym samym czasie w Moskwie rozpoczął się **proces 16 przywódców PPP** (początek procesu – **18.06.1945 r.**). Była to presja, którą wywierano na polityków londyńskich. Ostatecznie prezydent Krajowej Rady Narodowej (KRN) powołał **28 czerwca 1945 r.** Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej (TRJN).
 - Premierem TRJN został Edward Osóbka Morawski;
 - wicepremierami: Władysław Gomułka (PPR) i Stanisław Mikołajczyk (SL).
 - W TRJN przewagę mieli komuniści, którzy na 21 ministerstw uzyskali 17.
- c) 5 lipca 1945 r. rządy USA, W. Brytanii uznały TRJN.

5. **Proces „szesnastu”** rozpoczął się w Moskwie **18 czerwca 1945 r.** Przywódców PPP oskarżono o „wrogi stosunek do ZSRR”, „traktowanie obecności Armii Czerwonej w Polsce jako okupacji”, stworzenie tajnej niepodległościowej organizacji „NIE”, „działalność terrorystyczną na tyłach Armii Czerwonej”. Był to typowy proces pokazowy. Gen. Leopold Okulicki został skazany na 10 lat więzienia. Delegat Rządu na Kraj Jan Stanisław Jankowski został skazany na 8 lat. Wicepremierzy Bień i Jasiukowicz na 5 lat; reszta uzyskała wyroki kilku miesięcy więzienia. Wyroki były wyjątkowo łagodne jak na system sprawiedliwości ZSRR. Było to jednak złudzenie. Generał Okulicki i Delegat Jankowski nigdy tego więzienia nie opuścili.

6. Partie polityczne na ziemiach polskich w 1945 r.

- a) po powołaniu TRJN na ziemiach polskich zaczęły się formować nowe partie polityczne.
- b) partie koncesjonowane przez władze komunistyczne:
 - **nowa PPS,**
 - **Stronictwo Demokratyczne (SD),**
 - **nowe SL (Stronictwo Ludowe)**
 - **Polska Partia Robotnicza (PPR)**
- c) nowe władze wydały zgodę na legalizację części partii obozu londyńskiego:
 - Stronictwo Ludowe Stanisława Mikołajczyka. Zostało ono zalegalizowane w sierpniu 1945 r. pod nazwą **Polskie Stronictwo Ludowe (PSL)**. Początkowo na jego czele stanął Wincenty Witos, później Stanisław Mikołajczyk.
 - W lipcu 1945 r. legalizację uzyskało również **Stronictwo Pracy (SP)**. Oficjalnie zgodę na działalność uzyskało dopiero w listopadzie 1945 r. wówczas gdy 50% miejsc w Komitecie

Wykonawczym przekazało pro-lewicowemu Stronnictwu Zrywu Narodowego Feliksa Widy-Wirskiego i Zygmunta Felczaka. Na czele SP stał Karol Popiel.

- Ujawniający się działacze PPS-u nie utworzyli odrębnej partii. Formalnie w styczniu 1946 r. nastąpiło oficjalne **połączenie nowej PPS z podziemnym PPS-WRN**. Na czele tak przekształconej PPS stał Józef Cyrankiewicz, Edward Osóbka Morawski oraz Bolesław Drobner.
- Stronnictwo Narodowe (SN) nie uzyskało zgody na legalną działalność.